Az ipari parkok szerepe a regionális fejlődésben

JUHÁSZ MÓNIKA ANETTA*

Az ipari parkok létesítése terén való lemaradás felszámolása gazdasági fejlődésünk kulcskérdése.

Bevezető

Az ipari parkok 1945-től fontos szerepet játszanak a különböző nemzetgazdaságok fejlődési stratégiájában, valamint a területi egyenlőtlenségek mérséklésében. Romániában a fogalom ma sem vesztett aktualitásából, mivel csak két éve kezdődött az „ipari park láz", tekintettel arra, hogy addig csak ipari telephelyekről, illetve ipari zónákról beszélhettünk.

A tanulmány első részében bemutatjuk az ipari parkok fogalomkörének alakulását. A második rész az ipari parkok regionális fejlődésben betöltött szerepére koncentrál. A harmadik részben elemezzük az ipari parkok helyzetét Romániában, mint a regionális politika eszközét az átmeneti gazdaságban. A negyedik részben röviden összefoglaljuk a magyarországi ipari parkok helyzetét, összehasonlítva a romániai helyzettel, és megpróbáljuk felvázolni a hazai ipari parkok jövőképét. Az utolsó rész a végkövetkeztetéseket tartalmazza.

1. Az ipari parkok fogalomköre és jellemzői

1.1. Az ipari parkok fogalomkörének alakulása

Az egyik legegyszerűbb meghatározás szerint az ipari park a gazdasági tevékenység egyfajta térbeli koncentrációját jelenti, fizikailag jól körülhatárolt felosztott és kiépített területet, az infrastruktúrának és szolgáltatásoknak több cég egyidejű használata céljából.

Az ipari parkok fogalma a XIX. század végén fogalmazódott meg, mint az iparosodás egyik igazgatási formája. Az első ipari parkok a XX. század elején jelentek meg az Amerikai Egyesült Államokban és Angliában, ezek az úgynevezett hagyományos értelemben vett ipari parkok, amelyeket főleg a mennyiségi fejlesztés jellemez.

A XX. század második felében, a második világháború befejeztével a gazdaság és a tudomány új fejlődési fázisba került. Georges Benko, a regionális tudomány nemzetközileg elismert tudósa a technológiai parkot tartja az 1970-es évek végétől megjelenő új ipari terek alapvető kategóriájának[1]. Akkor kezdődött világszerte az ipari parkok tömeges fejlődése. A modern értelemben tárgyalt ipari parkok, a minőségi elemekre koncentrálva, az innovációs lehetőségek kihasználására épülnek.

Napjainkban az ipari parknak nagyon különböző alapfunkciói lehetnek. Ebből kifolyólag a „parkhoz" többféle jelző kapcsolódik, példaként említhetjük a következőket: technológiai, tudományos, innovációs, kereskedelmi, így utalva az ott folyó tevékenység jellegére.

Az UNEP Nemzetközi Kutatás Fejlesztés Tanácsa által készített felmérés szerint 1996-ban 90 országban több mint 12 000 ipari park működött. Napjainkban bizonyos becslések szerint ez a szám meghaladja a 20 000-et[2].

1.2. Az ipari parkok jellemzői

Nikodémus Antal szerint[3] az ipari parkok differenciálásában fontos szerepet játszik a szolgáltatások minősége, ez határozza meg az ipari parkok fejlettségi szintjét. A kezdeti fejlődési stádiumban lévő ipari parkokra jellemző az alap- infrastruktúra megteremtése (víz-, csatorna-, villamos-, energia-, ezen belül ipari áram-, gáz, burkolt út-, vezetékes telefonhálózat és a közvilágítás), majd ezt követi a cégek betelepítése.

Az érett ipari parkoknál a kiegészítő infrastruktúra (Internet, ISDN, ADSL stb.) és a minőségi szolgáltatások, mint például az adminisztratív szolgáltatások (egyablakos ügyintézés, könyvvitel, marketing, vámügyintézés, bankkirendeltség, ügyvitel, üzemeltetés, cégek jogi képviselete, őrző-védő szolgálat stb.), innovációs szolgáltatások (tanácsadási szolgáltatások, pályázatfigyelés stb.) a jellemzők. Nem elhanyagolhatók az ott dolgozóknak kínált szolgáltatások (szórakozási és sportlehetőségek, vendéglátás, bevásárlóközpontok stb.), amelyek fontos szerepet játszanak a munkaerő odacsalogatásában.

Az ipari parkok számos előnyt nyújtanak az ott tevékenykedő cégek számára. Elsősorban a működéshez szükséges alapinfrastruktúrát biztosítják. Ezen felül az ott tevékenykedő cégeknek nincs szükségük külön működési engedélyekre különböző intézményektől, mint például a tűzoltóságtól,

*A szerző a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Közgazdasági Karán működő marketing szakának Ph.D-hallgatója.

[1] Lengyel Imre, Kosztopulosz Andreász, Imreh Szabolcs: Az ipari park fogalomköre és kategóriái. In: Buzás N., Lengyel I. (szerk.): Ipari Parkok fejlődési lehetőségei: regionális gazdaságfejlesztés, innovációs folyamatok és klaszterek, SZTE GTK, JATEPPres, Szeged, 2002, 55–76.

[2] www.uneptie.org

[3] Nikodémus Antal: Az ipari parkok szerepe a kormány befektetés-politikájában. In: Buzás N., Lengyel I. (szerk.): Ipari Parkok fejlődési lehetőségei: regionális gazdaságfejlesztés, innovációs folyamatok és klaszterek SZTE GTK, JATEPPres, Szeged, 2002, 7–23.

munkavédelemtől, környezetvédelemtől stb., mivel az Ipari Park menedzsmentje ezeket az engedélyeket az ipari területre egységesen biztosítja. Ily módon a cégek csak a saját tevékenységi körükre koncentrálnak, növelve ezzel hatékonyságukat. A betelepült cégek versenyképességét a park nyújtotta innováció, illetve technológiai transzferlehetőségek is elősegítik.

2. Az ipari parkok szerepe a regionális fejlődésben[4]

Az ipari parkok már 1945-től fontos szerepet játszottak a fejlett országok gazdasági fejlődésstratégiájában. Az ipari park egyaránt eszköze a befektetések ösztönzésének, a munkahelyteremtésnek, a technológiaszint emelésének, valamint a területi egyenlőtlenségek mérséklésének.

A regionális fejlesztési politika az országos elvárások mellett differenciált fejlesztési politikát kíván, a kedvező adottságú térségek aktivizálását, az azokban rejlő fejlesztési és megújítási potenciálok fokozását s érvényre juttatását.

Hosszú távú sikert csak akkor érhetnek el az ipari parkok, ha a betelepült cégeknek sikerül integrálódniuk a térségek gazdaságába, azaz fejlődésük összhangban áll a térség terület- és településfejlesztési koncepciójával. Amennyiben ez nem valósul meg, akkor csak költségelőnyök, illetve különböző kedvezmények kihasználása miatt történik meg a betelepülés, amely sok esetben rövid távú lesz, és ezáltal rontják a park versenyesélyét, és megakadályozzák az ipari park területfejlesztéshez kötődő hatásainak érvényre juttatását.

Az ipari parkok, a térség humán és anyagi erőforrására, illetve tevékenységüket a szolgáltatásaira és kereskedelmére alapozva, összefüggő kapcsolatot alakítanak ki a környező közösséggel. Az ipari parkok területfejlesztési hatásaikat a kialakult kapcsolatok által fejtik ki: az önkormányzatok, illetve más intézmények által a lakosság részt vesz az ipari park tervének jóváhagyásában, valamint beleegyezését adja a környezetre gyakorolt hatására; a helyi, illetve környékbeli települések biztosítják a parkba települt cégek számára szükséges munkaerőt; az oktatási intézmények a munkaerő továbbképzésében szerepet vállalnak különböző tréningek megszervezésében; a távolról jött munkaerő növeli a lakások iránti keresletet, ezáltal befolyásolja az ingatlanpiacot is; a helyi cégek beszállítói lehetnek a park bérlőinek. A felsoroltakkal még nem ér véget a park és a helyi közösség potenciális kapcsolatrendszere.

A területi agglomeráció hatásaként szinergikus folyamatok[5], illetve klaszterek[6] és kis- és középvállalatok regionális hálózatai alakulnak ki. A felsorolt fogalmak a nemzetközi irányzatoknál is meghatározóak, versenyelőnyt biztosítva a helyi cégek számára, és ezáltal növelik a régió versenyképességét is.

A fentiekből kimutatható, hogy az ipari park egy területfejlesztési tevékenységsorozat elindítója lehet. A park létesítése gazdaságszervezési akció, amelyhez helyi együttműködések is szükségesek, befektetés-szervezés, településrészfejlesztés, szolgáltatások aktivizálódása és logisztikai feladatok megoldása céljából. Az ipari parkokat nem lehet önmagukban szemlélni, fejlesztésüknél figyelembe kell venni a befogadó településsel kialakuló összefüggéseket is.

Az ipari parkok, mint a regionális politika egyik leghatékonyabb eszközei, egy tudatos hosszú távú területfejlesztési stratégia elemei, ennek megfelelően folyamatos elemzéseket kell készíteni az ipari parkok területfejlesztési hatásairól. Az értékelést régiószinten kell vizsgálni időbeni összehasonlításokkal. A felmérés szempontjai közül megemlítjük: a befektetések volumenét, valamint ezen belül a külföldi tőke arányát, a foglalkoztatottak és a vállalkozások számát, az üzleti forgalmat, a gazdasági bázis exportját, a gazdasági struktúrát, a lakosság jövedelmi helyzetét stb.

Végezetül, de nem utolsósorban kihangsúlyozzuk az ipari parkok szerepét a környezetvédelemben, a környezetgazdálkodás ipari és szolgáltatói tevékenységeinek ösztönzésével.

3. Az ipari parkok a román gazdaság szerkezeti váltásában

3.1. Az ipari parkok szerepe a kormány fejlesztési politikájában

Romániában a kormány, a gazdaságilag fejlett országok példájára és tapasztalatára alapozva, felismerte az ipari parkok fontosságát a gazdasági szerkezetváltásban és élénkítésében. Az ipari parkok létesítése Romániában felülről jövő kezdeményezés, egy tudatos gazdaságfejlesztési stratégia része.

Az első lépés az ipari parkok fejlesztésében a 2001-től életbe lépő kormányzati szabályozás, az „Ipari Park” című[7] pályázati rendszer meghirdetésével történt[8]. Románia területén a Fejlődési és Előrejelzési Minisztérium felelős az ipari parkok telepítéséért és fejlesztéséért.

A kormányrendeletnek megfelelően az ipari park fizikailag körülhatárolt terület, ahol gazdasági, kutatói és techno-

[4] Rechnitzer János: Az ipari park, mint a regionális politika eszköze. In: Buzás N., Lengyel I. (szerk.): Ipari Parkok fejlődési lehetőségei: regionális gazdaságfejlesztés, innovációs folyamatok és klaszterek SZTE GTK, JATEPPres, Szeged, 2002, 77–92.

[5] A szinergikus hatások alatt kölcsönösen előnyös kapcsolatok kialakítását értjük (a parkon belüli cégek között, illetve a parkba települt és a parkon kívüli cégekkel), amelyek összhatása nagyobb, mint a kapcsolatok összeadott hatása.

[6] A klaszter alatt általános értelemben egy adott iparághoz/üzletághoz tartozó cégek és üzleti partnereik, a kapcsolódó intézmények „térbeli sűrűsödését” értjük.

[7] A 2001. augusztus 30/65. számú kormányrendelet, megjelent a Hivatalos Közlönyben, az első rész a 2001. szeptember 1/536. számban.

[8] 2000-ben ennek a kormányrendeletnek voltak előzményei.

lógiai fejlesztésre vonatkozó tevékenységek zajlanak. Az ipari parkot az „Ipari Park" címet elnyert vállalkozás menedzseli. Az ipari park megalakulása és működése a központi és lokális közigazgatási szervek, vállalkozók, felsőoktatási intézmények, kutatási intézmények vagy más partnerek együttműködésére alapozódik.

Az ipari parkhoz szükséges területek minimálisan 10 hektár nagyságúak, egy országos vagy európai úthoz csatlakozó területek. A terület használati vagy tulajdonlási joga legalább 30 évig a pályázó cég tulajdonában marad.

A fent említett jogszabály számos kedvezménnyel csalogatja a befektetőket, annak ellenére, hogy az európai uniós tendenciák az államtól kapott segítség csökkentésére fektetik a hangsúlyt, így próbálva kiküszöbölni a nem lojális konkurenciát a már létező cégekkel szemben. A kedvezmények közül megemlítjük a következőket: mezőgazdasági művelés alól kivont földek illetékének fizetés alóli felmentése „Ipari Park" címmel rendelkező szervezetek számára; az alapinfrastruktúrába befektetett tőke értékének 20%-a leírható az adóalapból; a fenti befektetésekre vonatkozó ÁFA-kötelezettség elhalasztása az ipari park építésének időtartamára.

A kormányhatározat szerint a már létező ipari területek is ugyanolyan kedvezményre jogosultak, mint az újonnan létesült zöldmezős (green field) ipari parkok. Ezt kihasználva, a kormány privatizációs eszközként alkalmazza a nagy veszteséget termelő ipari területek ipari parkokra történő átalakítását.

A második lépés a kormányfejlesztési politikában az Ipari Parkok Kormányzati Program[9] életbeléptetése 2002-től. A program célja a befektetések ösztönzése az ipari és soft-parkokhoz szükséges infrastruktúra kialakításához, illetve a meglévők felújításához (elektromos energia, közvilágítás, gáz, ipari és ivóvízellátás, telekommunikációs csatornahálózatok kialakítása és összekötőutak építése). Az Ipari Parkok Kormányzati Programja a 2002 és 2005 közötti periódusra vonatkozik. A költségvetése több mint 583 milliárd lej, amely vissza nem térítendő támogatásként pályázható. A pályázat lebonyolításában fontos szerepet játszanak a regionális fejlesztési hivatalok. A pályázat leadási határideje 2003. május 1-jén járt le.

Az ipari parkok 30%-os társfinanszírozásban részesülhetnek a megpályázott költségvetésből, amely nem lehet több, mint 20 milliárd lej projektenként, míg a soft-parkok 50%-os társfinanszírozást nyerhetnek, amely viszont nem lehet több projektenként, mint 10 milliárd lej. Egy projekt megvalósítási időtartama maximum 24 hónap.

A program meghirdetésétől 2003 augusztusáig 11 Ipar Park cím volt engedélyezve a 126 tervezetből (1. számú melléklet). Többségük a helyi vagy a megyei tanács tulajdonában van. A 11 ipari parkból a már meglévő 9 kezdeti fejlődési stádiumban van, 410 millió eurós infrastruktúrába való befektetést igényel, és körülbelül 24 000 új munkahelyet fog biztosítani.[10] A meglévő ipari parkok Erdélyben, illetve Bukarest környékén helyezkednek el.

A román költségvetésen kívül, az ipari parkok fejlesztésére a Phare program is nyújt támogatást. Romániában a 2000-es Phare programból 2001 augusztusáig 13 ipari park nyert pályázatot a 43 ipari területre készített pályázatból. A tervezett ipari parkokból csak 10% részesül Phare finanszírozásból. A dél-nyugati régiót kivéve mindegyik régióban vannak ipari park projektek, melyeket Phare programokból fognak finanszírozni.

Az elkövetkező két évben rohamos fejlődésre számíthatunk az ipari parkok területén.

3.2. Az ipari parkok regionális felosztása Romániában

A megyei szinten készült javaslatok alapján Romániában 126 ipari parkot terveznek. Ezek megyei és regionális felosztása az 1-es számú mellékletben található.

Területi megoszlás szerint a legtöbb ipari parkot (20,6%) a nyugati régióba tervezik, amely majdnem kétszerese az ipari parkok átlagos elosztásának (12,5%). Említésre méltó a másik két magyarlakta régió is, az észak-nyugati és a központi régió. Itt is az ipari parkok száma nagyobb az országos átlagnál. Ez a helyzet a déli, Bukarest körüli régióban is, a jelenség a főváros kereskedelmi vonzási erejének tudható be.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a magyarlakta régiókban az országos átlagnál több ipari parkot terveztek. A külföldi befektetők kedvezőbbnek ítélik a nyugati, észak-nyugati és központi régiókat, mivel fejlettebb az infrastruktúra, mert a nyugati országhatárhoz közelebb vannak, ahonnan a befektetők nagy része származik.

A parkok többsége, 82,5% sajnos még csak projekt szintjén létezik. Említésre méltó, hogy két megye teljesen kimaradt az ipari parkok területfejlesztéséből, mégpedig az észak-nyugati régióból Beszterce, a dél-keleti régióból Buzău megye.

A hazai ipari parkrendszer elemzésében nem feledkezhetünk meg arról a tényről sem, hogy a tervgazdaság alatt Románia egy „erőszakkal iparosított" folyamaton ment keresztül. A jelenlegi piacgazdaságban a korábban működő ipari területek mára már csak nagy veszteségeket termelnek. Ezek közül az életképesebbeket kormányrendelet alapján ipari

[9] www.mdp.ro
[10] Ziarul Financiar 2003. március 19.

parkokká szervezik át. Ugyanerre a sorsra jutnak a korábbi katonai területek, illetve fegyvergyárak. A zöldmezős ipari parkok a külföldi befektetők számára a modern infrastruktúra kiépítési lehetősége miatt jelen vannak, és sokkal vonzóbbnak bizonyulnak. A továbbiakban bemutatjuk regionális szinten a már működő, illetve tevékenységük kezdeti fázisában található ipari parkokat, figyelembe véve a régió nyújtotta komparatív versenyképességi előnyöket.

Az észak-nyugati régió Szatmár, Bihar, Kolozs, Szilágy, Máramaros és Beszterce megyéket öleli fel. Az ide tervezett 18 ipari parkból jelen pillanatig csak a Kolozsvár, illetve Zsibó városokban létesült vállalkozások nyerték el az Ipari Park létesítésére a jogcímet. A fent említett ipari parkok Phare program keretében finanszírozott projektek, ugyanúgy, mint a leendő Bors és Szatmárnémeti városbeliek. Amint a melléklet mutatja, az észak-nyugati régióban tervezett parkoknak 33%-a Kolozs megyébe koncentrálódik.

A kolozsvári ipari park, pontosabban technológiai park a magas technológiai szektorokat célozza meg, mint például a software-fejlesztést, számítógépes hálózatokat, hardwaregyártást, elektronikát stb. A jelek szerint azonban az autóipari alkatrészek gyártása is bekerül a park tevékenységébe, mivel már két hasonló területen tevékenykedő külföldi vállalkozás jelezte a beköltözés szándékát. Ugyanis Kolozsvár a harmadik egyetemi központ Románia szintjén Bukarest és Iași után, mivel itt található a rangos Babeș-Bolyai Tudományegyetem és a Műegyetem, amelyek biztosítják a szakképzett fiatalokat, de ugyanakkor a nyugati viszonylatban olcsó munkaerő is kedvező körülményt jelent a befektetők számára. Az ipari park vonzási körébe tartozik a megépítendő, Kolozsváron áthaladó európai autópálya (Várad – Kolozsvár – Marosvásárhely – Brassó – Bukarest). A park elkészítését 2003 végére tervezik, az érdeklődő cégek jelentős nyomást gyakorolnak a folyamat sürgetésére.

Zsibó Szilágy megyében helyezkedik el, jellegzetesen ipari város, ahol a rendszerváltás után a város aktív lakosságának 70%-a, a képzettség és a munkatapasztalat ellenére, munka nélkül maradt. A térség hátrányos övezetté nyilvánítása okán a befektetők számos fiskális kedvezményben részesülnek. Infrastruktúra szempontjából a város Erdély egyik fontos vasúti csomópontja, négy nagyváros közelsége (Szatmárnémeti, Nagyvárad, Kolozsvár, Nagybánya) előnyös helyzettel bíró logisztikai központtá emeli. A jelenlegi jelentkezők élelmiszer, papír-cellulóz és könnyűiparban, valamint tímárműhelyben érdekeltek. Ennek az ipari parknak a befejezését 2004 végére tervezik.

Szatmárnémeti a nyugati határ mentén helyezkedik el, így az ott létesülő ipari park két áruforgalmi határátlépőhöz is közel van: Pete – Magyarország – Európai Unió (14 km) és Halmi – Ukrajna – Lengyelország (46 km). Az ipari park a repülőtértől 5 km-re van. Az ipari park által megcélzott tevékenységi területek a következők: autó-, bútor- és könnyűipar, IT, telekommunikáció, elektronika. A parkot várhatóan 2004 végén nyitják.

A központi régióhoz tartoznak Maros, Fehér, Szeben, Brassó, Kovászna és Hargita megyék. Az ide tervezett 19 ipari parkból már 6 egység Ipari Park címmel rendelkezik. Az összes közül csak a Maros megyei Nyárádtő községbeli ipari park nyert Pharen keresztüli finanszírozást. Brassó megye köztudottan ipari vidék, így a régióba tervezett ipari parkoknak 30%-a ott koncentrálódik.

A kormány külön figyelmet fordít Brassó megye gazdasági fejlődésére. Elkezdődnek a munkálatok az európai autópálya építéséhez Predeal és Codlea helységek között, és ugyanakkor nagy hangsúlyt fektetnek a turizmus népszerűsítésére is. Brassóban fiatal végzősök kezdeményezésére indított kereskedelmi cégek, valamint kiváló menedzsmentközpont létrehozása céljából egy technológiai parkot szeretnének létrehozni az új technológiák terjesztése, a technológiatranszfer által. Ennek létrehozását elősegíti egy pár helyi egyetem jelenléte is. A leendő ipari park egy gazdasági csomópont lenne Moldva, Ukrajna, Oroszország és más távolkeleti régiók felé. A múlt rendszerből örökölt nagy veszteséget termelő ipari vállalatokat, mint például a Metromot, a Carfilt és a Románt valószínűleg ipari parkokká alakítják át.

Szeben megyében, amely jellegzetesen szász vidék, két ipari park címet is engedélyeztek, Sellemberk (Șelimbăr) és Kiscsűr (Șura Mică) helységekben. A parkok az autó, gumi, fafeldolgozás, papír- és a vegyi iparra koncentrálódnak. A térség főleg német és francia befektetőket vonz.

A marosvásárhelyi ipari park egyelőre az egyetlen ipari park az ország központjában. A tervek szerint a gazdasági tevékenységek 50%-a termelő, 40%-a kereskedelmi és 10%-a kutató jellegű lesz.

Hargita megyében 4 ipari parkot terveznek, mégpedig Székelyudvarhely és Gyergyószentmiklós környékére, míg Kovászna megyében csak 2 ipari parkot hoznak létre, Sepsiszentgyörgyön és Baróton. Az utóbbi hátrányos övezetnek van nyilvánítva, s így a befektetők számos előnyhöz juthatnak.

A nyugati régió Arad, Temes, Hunyad és Caransebeș megyékből áll. Habár a szóban forgó régióba tervezték a legtöbb ipari parkot (26-ot), jelenleg csak egy nyerte el az ipari park címet és a továbbiakban másik három ipari park kap Phare finanszírozást, mégpedig az aradi, a temesvári és a karánsebesi. A tervek szerint ebben a régióban Hunyad megyébe koncentrálódik a legtöbb ipari park (30%). A Vajdahunyadon létrehozandó ipari park elsősorban a nehéziparra koncent-

rálódik, mivel anyagi erőforrást és szakképesített munkaerőt bőven kínál a hanyatló Siderurgica vaskohászati vállalat.

Az aradi ipari parkban német és angol érdekeltségek vannak, a befektetések az autóipar felé irányulnak.

A dél-nyugati régióban két ipari parknak a létrehozásához kezdték el a munkálatokat, Slatina és Corabia helységekben, az utóbbi Phare finanszírozásba részesült. A befektetők a könnyűiparba, IT és az építkezés területén érdekeltek. A többi ipari park még csak terv formájában létezik.

A déli régió jellegzetessége, hogy itt létesültek az első ipari parkok. A tervezett 19 ipari parkból 5 nyerte el az ipari park címet, az egyiket Phare pályázatból finanszírozták, kettő még csak kezdeti fejlődési stádiumban van.

Bukarestbe 3 ipari parkot terveznek, ezek közül kiemelkedik a Románia szinten jelenleg egyetlen magántulajdonban lévő és már működő ipari park, a Metav üzleti park (business park). A szolgáltatások és infrastruktúra szempontjából ez a legfejlettebb. A már működő ipari parkban 100–120 vállalkozó végzi tevékenységét a gazdaság különböző területén. A park végleges befejezését 2007-re tervezik.

A dél-keleti régióban létesülő ipari parkok jellegzetessége a szabad kereskedelmi zónába való tartozás (Constanța és Brăila megyére vonatkozik), ami számos kedvezménnyel vonzza a befektetőket: vámmentesség, luxusadó, ÁFA, illetve társasági jövedelemadó alóli felmentése.

Az észak-keleti régióban még egy vállalkozás sem nyerte el az ipari park címet a 13 tervezetből. 3 ipari park nyert Phare pályázatot, ezek közül a Iași-i ipari park Románia szinten egyedülálló hármas funkciójával: ipari, technológiai és tudományos funkcióval. 2003 végére tervezik a park beindítását, és szakértők szerint hamarosan versenybe szállhat az Európai Unióban lévő parkokkal is.

4. Magyarországi ipari parkok helyzete – összehasonlító tanulmány a hazai ipari parkokkal[11]

Figyelembe véve Románia és Magyarország földrajzi és gazdasági helyzetét, valamint Erdély és Magyarország közös történelmét, célszerűnek tartjuk összehasonlítani az ipari parkok fejlődési fázisait a két országban.

Magyarországon az ipari parkok több mint egy évtizedes múltra tekinthetnek vissza. A mozgalom a 90-es évek elején kezdődött helyi kezdeményezésre, a vállalkozások és a helyi önkormányzatok összefogásával, ellentétben Romániával, ahol ebben a tárgyban kormányzati kezdeményezésnek vagyunk a tanúi.

A 90-es évek közepén a kormányzati szervek is felismerték az ipari parkok jelentőségét a gazdaságfejlődésben, és aktív szerepet vállaltak a folyamatban, főleg az 1997-től életbelépő kétlépcsős pályázati rendszer kidolgozásával. Az első lépcső az „Ipari Park” című pályázat általi elnyerését tartalmazza, ami valójában egy minősítési eljárást jelent. A második fázisban a cím viselői pályázhatnak az ipari parkok különféle beruházásait segítő támogatásokra (főleg infrastruktúrafejlesztésre). 2001-ben pedig elkészült az ipari parkok fejlesztésének tízéves programja is.

A két országban nagyon hasonló állami részvételt figyelhetünk meg az ipari parkok fejlesztését illetően, de ugyanakkor a továbbiakban lényeges különbségeket is észlelhetünk. Elsősorban felhívjuk a figyelmet arra, hogy miközben Magyarországon az „Ipari Park” cím minősítési eljárást jelent, ami feltételezi a park fizikai létezését, Romániában a tervben lévő ipari parkok is elnyerhetik az „Ipari Park” címet. Másodsorban számottevő különbséget találunk a megpályázható összegre vonatkozóan is. Míg Magyarországon az átlag támogatás 20% volt, a beruházott összegnek Romániában ez 30%-át, illetve a szoftverparkok esetén 50%-át is elérheti.

2002-ben Magyarországon 155 ipari centrum rendelkezik „Ipari Park” címmel, amelyek viszonylag egyenletesen oszlanak meg az ország területén, s így a települések 30 km sugarú körzetében legalább egy ipari park található. Ha figyelmen kívül hagyjuk a két ország területi különbségét (ami számottevő), akkor is Magyarországon több ipari park van, mint amennyit Romániába terveznek. Felmerül a kérdés Magyarország esetén, hogy milyen módon lehet minden ipari parkot hatékonyan kihasználni, miközben egyazon térség erőforrásaiért több ipari park is versenyez.

Magyarországon a vállalkozói és önkormányzati tőke együttesen jelenik meg az ipari parkok 52–55%-ában, míg 40%-ot meghaladó mértékű a magántőke által alapított parkok aránya. Romániában csupán egy magántulajdonban lévő ipari park létezik, és még csak egy van tervezve.

Magyarországon az első fázisban, az 1997-ben létesült parkokba többnyire multinacionális vállalatok kirendeltségei települtek be. Nagy hatékonyság, gyors növekedés, erős exportorientáltság jellemezte őket. Ezek a parkok ma már érett ipari parkoknak tekinthetők. Az 1998-tól létesült ipari parkok önkormányzati kezdeményezésre, térségi gazdaságfejlesztési programként indultak el, kis- és középvállalkozások játszottak meghatározó szerepet a betelepítésnél. Ezek az ipari parkok még csak kezdeti fejlődési stádiumban vannak.

Hazánkhoz hasonlóan Magyarországon is a nyugati területeket igényelték a külföldi befektetők, különösen a jó közúti elérhető-

[11] L. Nikodémus

ség miatt. Az első ipari parkok Magyarország nyugati régióiban létesültek, a multinacionális vállalatok betelepülése céljából, míg a Dunától keletre eső térségekben nagyobbrészt a hazai piacra termelő, alacsonyabb ter- melékenységű kis- és középvállalkozások adták az ipari parkok vállalkozói bázisát. 2001-re az ipari parkok már jelentős gazdasági tényezőjévé váltak Magyarország ipari termelésének: az itt működő vállalkozásokban dolgozik az ipari foglalkoztatottak 14%-a, ezekben állítják elő az ipari árbevétel 26%-át és az ipari export árbevétel 38%-át.

Magyarországon 3–4 év alatt történt meg az ipari parkok tömeges megjelenése, amelyet egy nagyon gyors folyamatnak tekinthetünk. Romániának is hasonló periódust saccoltak az ipari parkok elterjedésére. A két vizsgált országnál nem tapasztaltunk lényeges különbséget az „ipari parkosítási" folyamatban. Mivel Magyarország egy ipari park generációval előttünk jár, a romániai ipari parkok jövője a már létező tapasztalat átvételével úgymond „előrevetített", és ennek előnyének kihasználását mindenkinek a figyelmébe ajánljuk.

Végkövetkeztetések

Az ipari park a XX. század gazdasági tevékenységének új szervezési formája, amely a modern infrastruktúra és szolgáltatások biztosításával növeli a betelepült cégek hatékonyságát. Ugyanakkor az ipari park segítségével, az innováció és a technológiai transzfer által lerövidül a kutatás eredményeinek gazdasági alkalmazása.

Az ipari park a regionális fejlesztési politika egyik kiemelkedő eszköze, szoros kapcsolatot alakítva ki a helyi intézményekkel, vállalkozókkal, önkormányzatokkal. Az ipari parkok beilleszkednek a helyi környezetbe, és a fejlődés húzóerejének bizonyulnak.

Az ipari park jelentőségét a román kormány is felismerte, és egy kétlépcsős támogatási rendszer kidolgozásával és egyéb kedvezményekkel ösztönzi a befektetőket. Említésre méltó, hogy a kormány nem bízta a véletlenre a parkok létesüléseit, a helyi önkormányzatok együttműködésével elkészült Románia jelenlegi, illetve a tervezett ipari parkok térképe. Az elkövetkező két évben rohamos fejlődés várható az ipari parkok terén.

Románia, Magyarország ipari parkjainak fejlesztési politikája, illetve tapasztalata összehasonlításában számos hasonlóságot fedezhetünk fel. Ezt figyelembe véve, az ipari parkok továbbfejlesztését illetően javasoljuk a magyar tapasztalatok felhasználását is.

FORRÁSMUNKÁK

Buzás N., Lengyel I. : Ipari parkok fejlődési lehetőségei: regionális gazdaságfejlesztés, innovációs folyamatok és klaszterek, SZTE GTK, JATEPress, Szeged, 2002.

Ernest A. Lowe: Eco-industrial Park Handbook for Asian Developing Countries, Report to Asian Development Bank, 2001.

Philip Saphira: Kanagawa Science Park, Program Report for the Asian Technology Information Program, Tokyo, 1995.

Yuehuan Zangh: Critical factors for science park management: The North American and European Experience, Havaii International Conference on Business, 2003.

Venture Capital in CEE May 2001 a survey conducted at the department of Strategic Management, Management Control and Consulting (Univ. Prof. Dr. Gerhard Speckbacher) at the University of Economics and Business Administration, Viena, Austria, www2.wu-wien.ac.at/

Wietze Van der AA și Tom Elfring: Realizing Innovation in Service Firms, ERIM Report Series Research in Management 2001.

KORMÁNYHATÁROZATOK

Norme metodologice specifice privind constituirea, funcționarea, evaluarea și acreditarea entităților din infrastructura de inovare și transfer tehnologic, precum și modalitatea de susținere a acestora, Hivatalos Közlöny 260. szám, 2003. április 15.

The Romanian „Industrial Park Programme, Ministry of Development and Prognosis, www.mdp.ro.

ÚJSÁGOK ÉS FOLYÓIRATOK

Adevărul Economic, 2002. aug. 28–szept. 3/33. sz.

Adevărul Economic, 2003. április 23–29/16. sz.

National Science Council Review 1999, Developing Science-Based Industrial Parks

Ziarul Financiar 2003. július 2.

Ziarul Financiar, 2003. április 30.

Ziarul Financiar, 2003. március 19.

Ziarul Financiar, 2003. február 21.

Ziarul Financiar, 2002. december 6.

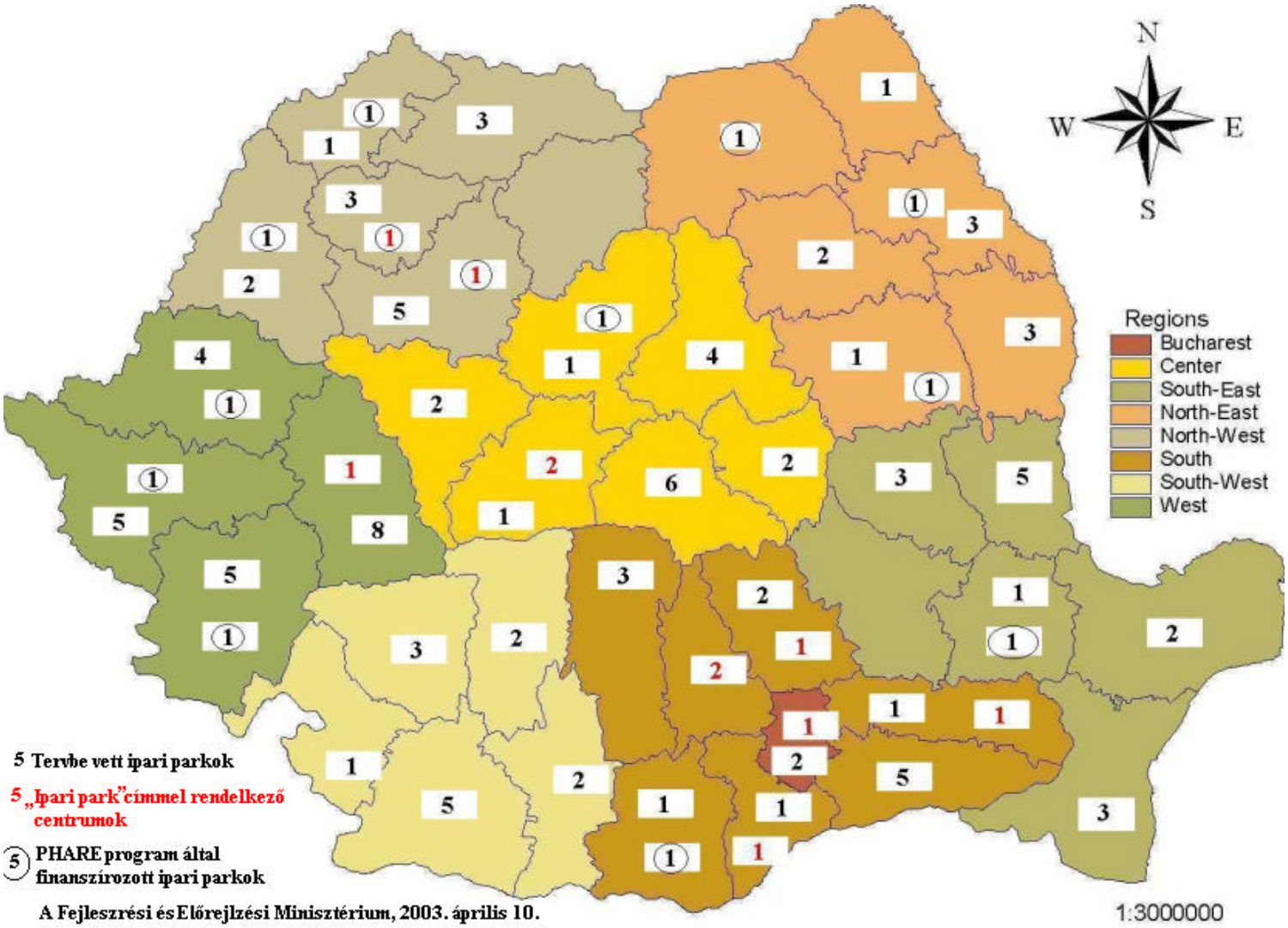
Ziarul Financiar, 2001. május 3.

Ziarul Financiar, 2000. június 28.

World Bank 1998. július, Pollution Prevention and Abatement Handbook: Industrial Estates

WEBOLDALAK
http:/e-cat.ro/radu.html
http://www.uneptie.org
http://www.parcimoreni.ro/localizare
http://www.satu-mare.net/firmelemn.php
http://www.andr.ro/romana/dezvoltare/str_nationale/mdp/parc_ind/
http://www.tetarom.com/
http://www.primariahd.ro/romana/
http://www.ccir.ro/ccir/press/rom/mesager/2001/me_30.doc
http://www.psd.ro/presa/comunicate/200209/com-020923-parc-ind-cluj.htm
http://www.gov.ro/presa/comunicate/200203/com-020331-mdp-parcuriind.htm
http://www.electronicaplicata.ro/arhiva/6/parcul_industrial.htm
http://www.zalau.astral.ro/parkjibou/tehnic1.htm
http://www.frg.ro/industrialpark-sibiu-sura-mica/romanian/index_ro.htm

1. számú melléklet



Minőség és versenyképesség az erdélyi magyar gazdasági szakoktatásban

SOMAI JÓZSEF

Csak a magyar szakoktatás minőségi színvonalának jelentős emelésével biztosítható a végzősök versenyképessége a munkaerőpiacon.

A XX. század megteremtette az erdélyi magyar oktatás instabilitásának minden feltételét. Az első időszak 1919-ig tartott (konszolidáció és háborús zavarok), a második '45-ig (harc a megmaradásért), a harmadik '89-ig (homogenizálás), a negyedik pedig, '90-től errefelé, az újrakezdés súlyos zavarai. Vajon ezek után elvárható-e az erdélyi magyar oktatás stabilitása, amit még tetőz az utolsó időszakban történt oktatási törvények sűrű változtatása, 90-től ugyanis három törvényváltozásnak volt kitéve, s azt se feledjük, hogy ismét törvényváltozásnak állunk elébe.

Válság nincs, de ebben a helyzetben, amelyben vagyunk, óriási küzdelem zajlik az oktatás minőségéért. Megfelelő minőség eléréséhez nagyon gyenge az oktatási intézmények infrastruktúra-felszereltsége, súlyosan sérül a magyar szaknyelv használata; a szórványban alig van szakmaválasztási lehetőség.

Természetesen felvetődik a kérdés, hogy a szakiskolák képesek-e biztosítani a tanulók versenyképességét? Meg tudják-e szerettetni velük a mesterségeket? El tudnak-e helyezkedni, s a végzettek találnak-e munkahelyet? A képzési struktúra összhangban van-e a társadalmi mozgásokkal?

A hozzáadott értékben a tudástartalom az, amely meghatározza, hogy a versenyben milyen pozíciót érhetünk el. A gazdaságban a tőke mozgása nagy, s ez az állapot állandó versenyhelyzetet alakít ki a humán erőforrás közegében. A tőke mozog, nem marad ott, ahol a feltételek nem kedvezőek számára. A tőke, mellette a technika, technológia munkaerővonzó, munkaalkalmat teremt, főleg a szakképzett munkaerő számára.

A tőke átalakító erejű: átalakítja a piaci kapcsolatokat, a politikai viszonyokat, a gazdaság struktúráját, jelentősen megváltoztatja a tevékenységi profilokat, és hat a tulajdonviszonyokra. Ennek a következményeivel a humán erőforrás felhasználása esetén is számolni kell. A tőke hatásaként az országok csoportosíthatók aszerint, hol milyen súlyú a külföldi tőke. Ebben a csoportosításban három kategória alakítható ki: a külföldi tőke súlya átlag feletti, átlagos vagy átlag alatti. Min múlik az, hogy ki hova kerül ebben a kategorizálásban? Azon, hogy milyen a külföldi tőkének a súlya a beruházásokban, az exportban, a foglalkoztatásban, és milyen a súlya az adott ország gazdaságának egészéhez viszonyítva. Mi ezeknek a hatása? A tőke alakítja az országok versenypozícióját.

Mit jelent és miként határozhatjuk meg a versenyképességet? Erre minden országnak meg kell adnia saját válaszát. Ki kell alakítani a versenyképesség mérésére szolgáló mutatókat, a régiek nem elégségesek, az új helyzetben nem adnak megfelelő választ, nem adnak segítséget a döntéshozóknak.

A versenyképesség értelmezése: A versenyképességet az árak és az árakat meghatározó tényezők középpontba állításával elemezhetjük. Ezek nagyon fontosak, és még fontosabbak lesznek, amennyiben a versenyképességet illetően az árakban a minőségi kritériumokat is látjuk. A beruházási kedv indexét nem véletlenül követjük. Figyelünk a K+F ráfordítások alakulására a GDP arányában, meg kell nézni, hogy a vállalkozások területén van-e elég nagyságrendű K+F; Van-e saját kutatás vagy nincs? Mennyi az állami és vállalati K+F együttesen a GDP-ben. Mennyi az állami költségvetésben, mennyi a vállalati költségvetésben. A versenyképesség esetén számolni kell azzal, hogy az elkövetkező időszakban világszerte egyre nő a K+F a hozzáadott értékben.

A fenntartható gazdasági növekedés eléréséhez szükség van a tudásalapú gazdaság kiépítésére, az oktatásra és innovációra fordított kiadások növelésére, a tudomány szerepének felértékelődésére. Az innováció szerepének emelkedése megköveteli az oktatás és tudomány egyre szélesebb körű kiterjesztését. A szabályozásnak a határok átjárhatóságára, a tőke szabad áramlására, az oktatás és kutatás fejlesztésére és a munkaerőpiac hatékonyságának növelésére kell irányulnia.

A termékekben megtestesülő új tudást, ha nem tudjuk növelni, a versenyképességi pozíciónk csökkenni fog. A versenyképesség tulajdonképpen a képességek versenye. A képességek versenye az, ami bennünk van, amit tudunk, amit megtanultunk.

Hogyan jut el a személy a neki szakmailag megfelelő helyre? Ez kulcskérdése a családnak, az oktatásnak, a társadalomnak. A humán erőforrás-menedzsment nem arról híres, hogy humánus, hanem arról, hogy meg kell találni azt az embert, aki a leghatékonyabban tudja végezni az illető munkát. Sajnos a saját magunk ismeretének hiánya, valamint a kommunikáció és kommunikációs készség hiánya nagy gondot jelent. A legfontosabb, hogy legyen összehangolva a munkakör az embertípussal, aki azt betölti. Ez nagy feladatot jelent. Fel kell ismerni az emberek tulajdonságait, a társadalmi szükségleteket, és ehhez igazítani magát a nevelést.

Ebből adódik a kérdésfeltevés: A gazdasági rendszerváltásból

kilábaló társadalom munkaképes tagjai szaktudásukkal, műveltségükkel, tanulási képességükkel meg tudnak-e felelni a piacgazdaság új követelményeinek, és az a tudás, amelyet a nevelés kínál, megfelelően hasznosítható-e a piacgazdaság körülményei között. Képes-e a társadalom a korszerűsíthető tudás átadásának hatékonyságát javítani?

A munkaerőpiac dinamikus változásai rugalmas oktatási struktúrát igényelnek. A foglalkoztatási igényeket mellőző szakképzés a konfliktusok eredője, mert a fiatalok munkába állása válik kétségessé, és ez a helyzet természetesen gerjesztő hatású a munkanélküliség növekedésére. Szükséges, hogy a munkaerőpiac igényeihez alkalmazkodó oktatási programokkal olyan képzési kínálat alakuljon ki, amely nem csak az első szakma sikeres megszerzését, de a rugalmas szakmaváltást, sőt a sikeres munkába állást is lehetővé teszi. A gyerek az iskolában olyan készségeket sajátít el, amelyek megvédik az élete folyamán bekövetkezhető szakmaváltás tragikus csalódásától, mert képes alkalmazkodni a kívánalmakhoz, és képes mindig tanulni. A tanulóknak olyan alapvető készségeket kell elsajátítani, amelyekkel könnyebben tudnak alkalmazkodni a körülményekhez, jobban fel tudják mérni a gyakran változó szakmai lehetőségeket, továbbtanulási, szakmatanulási vagy munkába állási esélyeiket. A tanulás tervezése, szervezése folyamán abból a célból kell kiindulni, hogy mire van szüksége a tanulónak ahhoz, hogy önálló, alkotó személyiségekké váljanak, hogy megállják a helyüket a XXI. század állandó mozgásban lévő munkapiac változó ismereteket követelő munkahelyein is.

Az utóbbi időben a tanulók a képzési és tanulási módszerek változatosságának vannak kitéve, és az ismeretelsajátítás egyre szélesebb területekre terjed, mert a nyomtatott anyagok mellett megjelentek a modern információhordozók, az audio- és videókazetták, számítógép-memóriák, flopik és CD-lemezek oktatói anyagai. Ez a típusú képzés elkerülhetetlenül lehetőséget teremt a tananyagok hálózatokon keresztüli elérésére, elsősorban a tanárnak, de a tanulónak is. Ez az új helyzet új mentalitást igényel tanártól, tanulótól egyaránt. Amennyiben sikerül a korszerű informatikai eszközökhöz biztosítani a hozzáférést, az új módszerek jelentősen javítják a tanulási, és ezáltal a társadalmi esélyegyenlőséget, és ha az információhoz jutás esélyegyenlősége biztosított, akkor a mainál lényegesen szélesebb körét kapcsolhatjuk be a hatékonyabb szakképzésbe.

A bérezés és versenyképesség kérdése: A bérezés kérdése több szemszögből válik érdekessé. A munkavállaló azt szeretné, hogy jól éljen, a vállalkozó, hogy minél nagyobb legyen a teljesítmény, illetve az ebből származó profit, a politikus kihasználja a pillanathelyzetet, stb. Az a felfogás, hogy emeljük meg a béreket, próbáljunk hatékonyak lenni, és ezzel a versenyképességet is javítjuk, téves nézet. Ennek a logikai képletnek a fordítottja az igaz, bár nehéz a beismerése, pedig a helyes logika az, hogy emelni először a teljesítményeket, legyen a bérből élő versenyképesebb, és ezek nyomán próbáljon több bérhez hozzájutni.

Az **utóbbi években a romániai tanügyi törvény** lehetővé tette a magyar nyelvű szakoktatást, úgy az egyetem előtti, mint a felsőoktatási iskolahálózatban, azonban a sok évtizedes magyar anyanyelvű oktatás kiesése, valamint a felmérhetetlen hátrányos helyzetű újraindulás komoly feladatok elé állítja azokat a kezdeményezőket, akik megkísérelnek hozzájárulni egy arányos magyar anyanyelvű szakoktatási hálózat létrejöttéhez (ami még nincs). A jelenlegi tanügyi törvény adta keret, a szakoktatást elsorvasztó hosszú évek után, az anyanyelvi szakoktatás számára kaput nyitott, de az elméleti és szakoktatás közötti, s különösen a szakoktatáson belüli arányosság kérdése teljesen esetleges, és semmi jel nem mutatja, hogy igazodik a munkaerőpiac igényeihez.

Az arányok kérdése: A 2002–2003-as iskolai évben az elméleti oktatatáshoz (67%) viszonyítva a szakoktatás aránya 33% Romániában. Az EU-trendeket követve az Oktatási Minisztérium 49%-ra óhajtja emelni a szakképzést, amely számunkra az erők még nagyobb összpontosítását kéri, tekintettel arra, hogy a magyar nyelvű szakoktatás ezektől az arányoktól igen messze áll (28%!). Ezek a százalékok több mint figyelmeztetőek. Kire tartozik az erdélyi magyar oktatás szakarányainak tervezése, kialakítása?

A szakközépiskola elvégzésekor az érettségi oklevél mellé technikai oklevelet is kapnak a végzősök. Mindkettőt önálló vizsgán nyerhetik el. A X–XII. osztályok részleges tanterveiben hangsúlyos szerepet kap a vállalkozási készség fejlesztése. A posztliceális képzés egészen új tanmenettel indult a keresleti igényekhez jobban idomulva, a szakiskolai oktatásnál viszont előtérbe került a turisztikai szolgáltatásokkal kapcsolatos képzés.

Ez a szerkezet része az Oktatási Minisztérium által 2010-ig kidolgozott fejlesztési tervnek, melyet elfogadott a kormány is, és eljuttatott az Európa Tanácshoz, és mely egyik alapdokumentuma lesz Románia csatlakozási folyamatának, eurókompatibilitást biztosítva e téren az országnak. Ez papíron mind igaz.

A mi kisebbségi társadalmi feladatunk, hogy ebben az Európa-konformizáló világban a humán erőforrás fejlesztése révén kisebbségi társadalmunk is versenyképes maradjon. Ezt a gondolatot el kellene helyezni valamilyen kisebbségi stratégiában, s be kell illeszteni abba az általános küzdelembe, amely tulajdonképpen az asszimilációmentes lét alapjait, a talpon maradás feltételeit teremtheti meg a teljes vertikumában kiépített, megfelelő arányokat megtaláló oktatásszerkezet megvalósulásával. Fontos törekvés, minden ágazatban, így a közgazdaság területén is létrehozni egy erős anyanyelvi szakoktatást. Korszerűvé, ver-

senyképessé és minőségivé kell tenni azt az oktatásszerkezetet, amelyben működnie kell ennek az oktatási típusnak is.

A profilok kialakítása: A legfontosabb a korszerű iskolaszerkezet kialakításában az **iskolai autonómia** biztosítása. (Bolognai Nyilatkozat). Ebből az elvből következik, hogy az iskola típusa, az iskola arculata mindig megfeleljen a településszerkezet elvárásainak. A profilt úgy kell megválasztani, hogy az illető település gazdasági trendjeinek a fejlesztését és ennek a fejlődésnek a biztosítását szolgálja, és ennek kapcsán olyan szakmákat adni a gyerekek kezébe, amelyek azonnal eladhatóak a munkaerőpiacon, az oklevél valós értékeket takarjon, és azonnal hasznosítható legyen.

Az új iskolatörvény előírja, hogy az iskolának nincs joga megszabni az iskola profilját a szülőbizottság és a helyhatóságok egyetértése nélkül. Valójában tudjuk, hogy történik a profilok kialakítása, erős igazgató vagy gyenge igazgató, aktív vagy passzív szülőbizottság, méltányos vagy önkényes helyhatóság esetében mindig az erősebb győz, ha egyáltalán létezik kölcsönös konzultáció, amelyek mind befolyásolják jó vagy rossz irányban a profilok kialakítását.

Nagyon fontos, hogy a civil társadalom segítsen az állami közhatóságoknak, azoknak a szakminisztériumoknak, amelyeknek ki kell alakítaniuk ezt a tanügyi szerkezetet, hogy a közösségek megértsék, és szakmailag indokoltan elfogadhassák ennek az oktatásszerkezetnek a szükségességét és arányait. Múlik az elméleti líceumok mítosza, mert ismerni kell előre a trendeket, tudni kell, hogy merre halad az ország, a világ. Figyelembe kell venni, hogy a regionalizmus felértékelődött, és a közép- és főiskolai képzés erdélyi optimális szórása a regionális fejlesztés alapja.

A jelenlegi tanügyi törvény adta keret, a szakoktatást elsorvasztó hosszú évek után, az anyanyelvi szakoktatás számára kaput nyitott.

Célirányos szakoktatás az erdélyi magyar oktatásban három szinten folyik.

a) A középiskolák **technológiai ágazatán.** Ezek nagyjából a magyarországi szakközépiskoláknak felelnek meg. Adminisztratív, posta és telekommunikáció, gazdasági, élelmezési, környezetvédelmi, mezőgazdasági, turisztikai, erdőgazdasági, elektronikai, automatizálási, mechanikai, építkezési, könnyűipari profilokkal. A IX–X. osztályos tantervek általános és főként elméleti alapképzésre fektetik a hangsúlyt, a tulajdonképpeni szakmai oktatás a középiskolák második felében történik. A technológiai ágazat legtöbb profilját átfogó osztályok csak Hargita és Kovászna megyében találhatóak, de gazdasági, szolgáltatási, mechanikai stb. profilú osztályok kisebb számban működnek Arad, Bihar, Brassó, Kolozs, Fehér, Szatmár, Szilágy és Temes megyében is. Tehát a 16 megye közül 11-ben találhatunk szakközépiskolai osztályokat. Sajnos ez nagyon kevés. Ezekben az osztályokban a 2002–2003-as tanévben 8401 tanuló képezi magát, azaz a középiskolai tanulók 28,73%-a.

b) A szakoktatás másik szerveződési formája **a szakiskolai oktatás** és **az inasképzés**. A szakiskolai oktatás kettő, három, esetleg négy éves, és a nyolc osztály elvégzését, illetve a nyolcadik osztály utáni záróvizsga, az ún. kisérettségi letételét bizonyító diploma szükséges a beiratkozáshoz. A tantervek 65–70%-át a szakmai képzés diszciplínái alkotják, de az általános műveltség tantárgyaira is sor kerül az oktatásban. Jelenleg a szakiskolákkal foglalkozó szakemberek a második idegen nyelv tanulmányozásának bevezetésén töprengenek. A megtanulható mesterségek felsorolása igen sok helyet igényelne. Megjegyezzük, hogy a végzett tanulók szakmunkások lesznek: villanyszerelők, bányagépészek, elektromechanikusok, televízió-, rádió-, telefonszerelők stb. Az oktatás modernizálásában, akárcsak a szakközépiskolák esetében, a Phare Vet programban való részvételnek igen pozitív hatása volt mind az anyagi alap fejlesztése, mind pedig a tanítás tartalmának javítása szempontjából. Az Európai Unió támogatásával 1995-ben indult a Phare Vet Ro 9405-ös program először kísérleti jelleggel, 75 oktatási intézmény bevonásával (közöttük főként Hargita és Kovászna megyei magyar nyelvű szakiskolákban is).

Az 1999–2000-es tanévtől az új szakképzési struktúrát Románia minden középfokú intézményére kiterjesztették. A képzés átjárhatósága, nyitottsága szempontjából fontos, hogy az abszolvált szakiskolások a megfelelő különbözeti vizsgák letétele után tanulmányaikat a szakközépiskolában folytathatják.

Az inasiskolai képzés nagyvonalakban megegyezik a szakiskolákéval. A képzés célja a foglalkoztatási standardoknak megfelelő, főként gyakorlati készségek kialakítása. Időtartama egy vagy esetenként két év. A beiratkozáshoz csak a nyolc osztály elvégzése szükséges.

A szak- és inasiskolákban a 2002–2003-as tanévben összesen 7558 magyar ajkú tanuló végezte tanulmányait anyanyelven, mintegy négyszázzal több, mint az előző iskolai évben.

c) A szakoktatás harmadik szintje **a posztszekundér oktatás** és **a mesteriskolai képzés.** Időtartamuk 1–3 év. Állami és magánoktatás formájában szervezik. Felvételt nyerhetnek mind érettségi diplomával rendelkező, mind pedig azzal nem rendelkező fiatalok. A sikeres abszolváló vizsga letétele szakképzettségi bizonyítvány elnyerésére jogosít. A szakképzésnek ezt a formáját a 2002–2003-as tanévben 1575 fiatal választotta, ami majdnem 400-zal több, mint az előző iskolai évben. A magánóvodák mellett ezen az oktatási fokon működik a legtöbb magániskola. Ennek az a magyarázata, hogy a vállalatok segítséget

nyújtanak ennek az oktatási formának a megszervezéséhez, a végzősök pedig azonnal munkát kapnak.

Ezek után a látszólag szép gondolatok és jó szándékok után szembe találjuk magunkat a szomorú valósággal, mely szerint a gazdasági líceumi oktatás gazdátlan, szétesõ, arányok nélküli, szervezetlen, gyenge szellemi és anyagi háttérrel rendelkezõ szerkezet. A magyar anyanyelvű szakoktatásban három szakoktatási típusformát ismerünk: 1) önálló szakiskolák, 2) magyar tagozatok-vonalak, 3) elméletikben működő gazdasági szakosztályok.

Ebből adódóan néhány alapvető kérdésben tehetetlenségi állapot alakult ki:

– mennyit költhetünk mi, erdélyi magyar közösség, erdélyi magyar oktatás, magyar nyelvű oktatásra, ezen belül a szakoktatásra (kívülről mellérendelnek egy költségvetést, s ennyi).

– a szakok aránya, pályák aránya, oktatási ágak arányos kiválasztása (beiskolázási szám). A Liszaboni Egyezményhez való alkalmazkodás, azaz az európai normatív szakágak elfogadása, hogy alkalmazkodni tudjunk a Bolognai Nyilatkozathoz (autonómia, flexibilitás, mobilitás, globális finanszírozás, kreditrendszer, diplomák elismerése külföldön stb.)

– a fizetési szint kérdése (a közgazdász megfizethetőségének hiánya).

Vannak-e képzett szaktanárok? Súlyos gond, hogy a szakiskolákba a gyenge tanulók jelentkeznek, azok, akik nem jutnak be máshová, és a legproblémásabbak, a kisegítő gimnáziumok végzettjei is ezen tanintézetek felé orientálódnak.

A behozhatatlan lemaradáson az elmúlt tíz évben egyelőre csak enyhíteni lehetett, megoldani nem. A tudásforrások egyéni kihasználásáért, ami alatt elsősorban a világhálózat kínálta meg a szakkönyvek nyújtotta lehetőségeket, másfelől a tanulás igényének kialakítását látjuk, be kell hatolni a tudás aktuális piacára. A tudáspiac, bár tökéletlen, mert a megtérülése bizonytalan, láthatatlan és nehezen kiszámítható, mégis a közszolgáltató és a közösségi szervezeti környezet kialakításával meghódítható.

A Romániai Magyar Közgazdász Társaság (RMKT) országos vezetősége úgy tekintette, hogy eljött az ideje az egyetem előtti **magyar nyelvű szakoktatás alaposabb áttekintésére.** Figyelembe véve a magyar nyelvű középiskolai szakoktatás időszerűségét és fontosságát, és azt az észlelést, hogy ez az oktatási terület nem kap jelentőségéhez mérten megfelelő figyelmet, 1999. november 5-én Kolozsváron értekezletet tartott. Ettől kezdve a társaságunk saját célkitűzéseit próbálja követni, amikor a középiskolai gazdasági szakképzést prioritásai közé emelte. Az RMKT országos vezetősége úgy gondolja, hogy szükségessé vált az egyetem előtti magyar nyelvű szakoktatás alaposabb áttekintése, valamint olyan lépések megtétele, amelyek segíthetik a különböző városokban már működő vagy ezután beinduló gazdasági szakoktatást.

Sajnos jelenleg abból kell kiindulnunk, hogy nincsenek magyar nyelvű szakkönyveink, jól képzett szaktanáraink. A közeljövőben hangsúlyosan figyelnünk kell a képzések autorizálására, gyors, minőségileg megfelelő tankönyvek, szakszótárak készítésére és kiadására.

Szándékunk a középiskolai és posztliceális oktatásban és a továbbképzésben a magyar anyanyelvű szakemberképzés állami és civil keretek közötti intézményes működtetésében segítséget nyújtani. Megfelelő szakmai háttér, humán erőforrás, illetve tankönyv és egyéb szakkönyv biztosításához szándékszunk szerény lehetőségeinkkel hozzájárulni, ezt szolgálnák kiadványaink, kiadott könyveink, amelyeket térítés nélkül küldtünk minden nyilvántartásunkban szereplő gazdasági szakiskolának vagy szekciónak.

Társaságunk ez irányú céljainak elérése érdekében működtetni szándékszik egy Oktatási Módszertani Központot olyan feladatok vállalására a gazdasági szakoktatásban, mint a módszertani és szakmai továbbképzés, tankönyv és más kiadványok szerkesztése és kiadása, vagy hosszú távon a gazdasági szakoktatás piacigényű arányainak kialakítása.

Egy olyan oktatási szerkezetet kell kiépíteni, amely legyen versenyképes, válaszolni tudjon a gazdasági fejlődés igényeire, és igazodni tudjon a munkaerő-piaci kereslethez, kiegyensúlyozott, szakmai önbizalommal rendelkező fiatalokat nevelni.

A jelenlegi oktatók feladata más, mint valamikor, mert más a középiskola súlya, mint régen. Az egyetemi oktatás kiterjesztése, mint munkaerőforrás megnőtt, a középiskola szerepe más lett. Ettől a középiskolai szakmai oktatás jelentősége nem csökkent. Sőt, ma, az esetleges szakmába állás, az általános kultúra és szakmai kultúra kialakítása mellett új feladatot is kapott, mégpedig megszerettetni a szakmát és felkészíteni felsőfokú képzésre. Hogyan szerettetik meg, hogyan készítik fel a középiskolást erre a szerepre, ez a szakoktatók dolga.

A kérdésfeltevésünk ma az, hogy, közösségünknek van-e kellő ereje az odafigyelésre, van-e kellő energiája ebből a válságos helyzetből kilábaltatni az annyira fontos szakképzést? Azzal sem vagyunk tisztában, hogy kik erre a kompetensek. Az, amit a Közgazdász Társaság felvállalt és tett, csepp a tengerben.

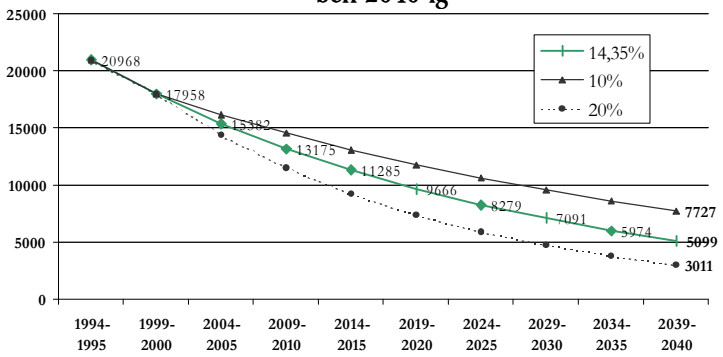
Ha a tanügyben valami rossz, az a szórványmegyékben még rosszabb. Ez a tétel sajnos a gazdasági szakoktatásban is érvényes, mert alig van lehetőségük a gyerekeknek gazdasági szakoktatást választani, tekintettel arra, hogy az alább jelzett megyék iskolahálózatában alig fér gazdasági szakoktatás. Amennyiben elemezzük hosszú távon az alábbi Murvay-statisztikának a grafikai változatát, ezekben a megyékben a teljes magyar nyelvű oktatás kérdőjelessé válik.

Beiskolázás 1994–2003 között a szórványmegyékben

Megye	A magyar lakosság aránya 1992/*2002*	Iskolai év					
		1994–1995		1999–2000		2002–2003	
		Magyarul tanul	%	Magyarul tanul	%	Magyarul tanul	%
Arad	15,2/10,7	3736	4,6	3299	4,0	3156	4,0
Bákó	0,6/0,6	251	0,2	219	0,1	234	0,2
Beszterce-N.	6,5/5,9	1691	2,5	1750	2,6	1767	2,8
Brassó	9,0/8,7	4860	3,5	4107	3,4	3761	3,6
Fehér	6,0/5,4	2278	2,8	2143	2,8	1937	3,3
Hunyad	6,1/5,2	1445	1,4	1168	1,2	1253	1,4
Krassó-Sz.	2,2/1,7	37	-	25	-	30	-
Máramaros	10,0/9,0	3105	2,8	2477	2,3	2393	2,4
Szeben	4,2/3,6	896	0,9	671	0,7	577	0,7
Temes	9,0/7,4	2462	2	1895	1,5	1712	1,4
Bukarest	0,4/0,3	207	-	204	-	224	-
		20 968		17 958/14,4%		17 044/ 18,8/5.1%	

Az előbbi táblázatból azt tapasztaljuk, hogy a tanulók létszáma 1994–1995-ben 20 968 volt, öt év után, azaz 1999–2000-ben már csak 17 958 maradt, vagyis 3010 tanulóval lett kevesebb, tehát az ötéves átlagos csökkenés 14,35%.

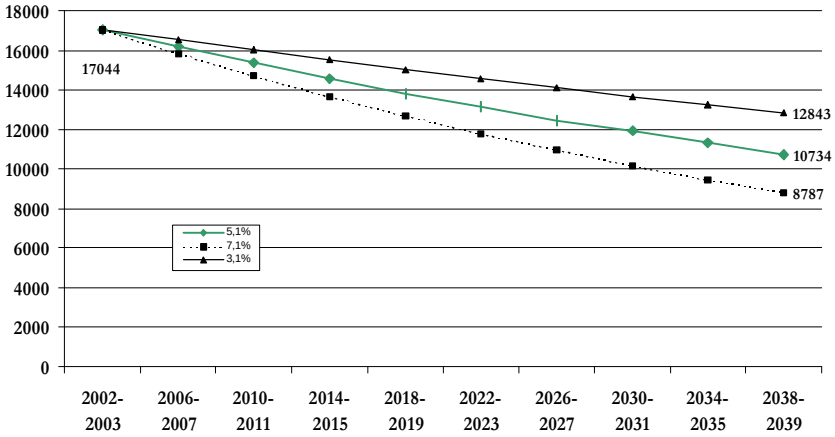
A diáklétszám lehetséges módosulása a szórványmegyékben 2040-ig



A grafikon szerint, figyelembe véve az ötéves valós algoritmus hosszú távú prezumcióját, a 2039–2040-es iskolai évben megyénként átlagosan nem marad több gyerek, mint (5099:11) 463 tanuló, amit elosztva a megye összes helységeire, nem biztosíthatja a szükséges beiskolázási számokat. Ennél a grafikonnál a valós helyzet lehet jobb vagy rosszabb. A fenti grafikon 5%-os jobb vagy rosszabb helyzetet is elképzel, a valóság az elkövetkező időszak döntéshozásától és a cselekvési programoktól függően változik a megmaradás, az itthon maradás és az identitásőrzés alakulása függvényében.

Érdemes megnézni viszont a második grafikont, amely az 1999/2000 és 2002/2003 közötti négy évről szól, amikor gyökeresen változott az algoritmus, mert csupán 5,1 százalék volt a csökkenés. Elemeztem az okokat, és a magyarázat az, hogy az utolsó négy évben nagyot ugrott a támogatás, az Apáczai 2x30,0 millióval, az Illyés emelte, a Communitas is nyitott, s szórvány szaktestületet hozott létre, a tanügyi törvény jobb, mint előtte (magyar nyelvű oktatás a szakoktatásban, kisebb létszámú osztályok, kollégiumok nyíltak és bővültek, több pénz ingázásra, kocsifenntartásra). Tehát ha hatékonyan cselekszünk, ha nem is lehet teljesen leállítani a csökkenést, láthatóan lehet lassítani.

A diáklétszám lehetséges módosulása a szórványmegyékben 2039-ig



Tanintézetek hálózata 2000–2003

Megye	A magyar lakosság aránya 1992/2002	Iskolai év			
		2000–2001		2002–2003	
		Tanintézetek száma	%	Tanintézetek száma	%
Összesen	7,1/6,6	339	4,7	329	4,5
Arad	15,2/10,7	59	9,4	56	9,2
Bákó	0,6/0,6	4	0,3	4	0,3
Beszterce-N.	6,5/5,9	44	7,6	48	7,5
Fehér	6,0/5,4	48	6,3	48	6,3
Brassó	9,0/8,7	59	7,2	57	7,1
Hunyad	6,1/5,2	27	3,8	25	3,8
Krassó-Sz.	2,2/1,7	2	-	2	-
Máramaros	10,0/9,0	35	5,9	33	5,7
Szeben	4,2/3,6	16	4,0	16	4,0
Temes	9,0/7,4	43	5,2	38	5,0
Bukarest	0,4/0,3	2	-	2	-
		678		658	
				3,0% csökkenés	

Hogy ne legyünk nagyon elbizakodottak, nézzük meg az intézetek alakulását, melyből kitűnik, hogy bizony 20-szal esett a számuk két év alatt, ez a kérdés is elemzésre vár. Tanügyisek, tessék elemezni!

És most lássuk vázlatosan összefoglalva a legfontosabb tennivalókat:

– önálló gazdasági szakiskolák létrehozása;
– lakossághoz és helyi igényekhez alakított arányos szakiskolai hálózat kialakítása, lépéstartás a szakmai oktatás országos növekedésével;
– a tanárképzés átgondolása és bérpótlék-rendszer kialakítása, tekintettel arra, hogy a szakma bérezési szintje sokkal magasabb a tanári bérszintnél;
– tankönyvek, szótárak, segédeszközök, könyvtárak kimunkálása;
– a minőség megteremtése a versenyképesség elérése érdekében;
– a gazdasági kultúra szakmán belüli és szakmán kívüli egész társadalmi szintű terjesztése.
– átgondolásra vár az egész mezőgazdasági oktatás kérdése az anyanyelvi középiskolai és felsőfokú oktatásban, mert ennek teljes hiánya az egyik legnagyobb visszahúzó erő az erdélyi magyar közösség haladása számára, mely nélkül elképzelhetetlen a falu, a vidék kimozdítása a jelenlegi bénult helyzetéből.

Úgy gondoljuk, hogy eljött az ideje az egyetem előtti magyar nyelvű szakoktatás alaposabb áttekintésére, valamint olyan intézkedések megtételére, amelyek már a jövő iskolai évtől kezdődően lendületet adhatnak az egyes városokban működő vagy ezután beinduló gazdasági szakoktatásnak.

Célunk a magyar anyanyelvű szakemberképzés állami és civil keretek közötti intézményes megvalósítása a középiskolai és posztliceális oktatásban és a továbbképzésben. Ez megfelelő szakmai háttér, humán erőforrás, illetve tankönyv és egyéb szakkönyv biztosításával oldható meg. Továbbá úgy gondoljuk, hogy tevékenységünk hatékony folytatása érdekében fel kell mérnünk a gazdasági szakiskolák jelenlegi helyzetét, azokat a gyakorlati problémákat, melyekbe naponta ütköznek az oktatás során.

A gazdálkodókat nem csak az eredményes, piacorientált gazdálkodásra kell megtanítani, hanem a gazdasági kultúra elsajátításán túl a túlélésre, a megerősödésre, a szülőföldön való megmaradásra, a jövőbe vetett hit fenntartására kell biztatnunk, a tömbben, illetve a szórványban élőket egyaránt.

Egy korszerű iskolarendszer kialakításával, az iskolai autonómia biztosításával, és nem utolsósorban a népfőiskolai mozgalom kiszélesítésével közösségünk is felzárkózhat a modernizáció igényeihez, az Európai Unióhoz való csatlakozás feltételrendszer megteremtéséhez.

* * *